

Словаччина

The background of the cover is a close-up photograph of the Slovak flag. The flag features a white top section, a blue middle section, and a red bottom section. In the center is the Slovak coat of arms, which consists of a red shield with a white cross and a blue base. The flag is shown waving against a clear blue sky.

Посібник для українців

Якуб Логінов

Словаччина

Посібник для українців

Copyright © 2024 Jakub Łoginow - Якуб Логінов

Всі права, включно з правом до репродукції текстів - застережені

Jakub Łoginow - Якуб Логінов

www.porteuropa.eu

Gdynia 2024

ISBN (EPUB): 978-83-957-6658-9

ISBN (MOBI): 978-83-957-6658-9

ISBN (PDF): 978-83-957-6658-9

Словаччина — західний сусід України, дуже близька Україні країна, про яку проте українці знають дуже мало. Це парадокс, оскільки з-поміж усіх мов членських країн ЄС, саме словацька мова — найближча українській. Словацька та українська мови мають більше спільної лексики, ніж польська та українська і загалом українці можуть розмовляти зі словаками кожен своєю мовою та порозуміються без перекладача. Сусідство Словаччини та України також позбавлене історичних та культурних конфліктів, які в минулому були присутні наприклад у польсько-українських відносинах.

Словаччина — невелика держава, яка проте може багато що Україні запропонувати. Це не тільки транзит, торгівля чи допомога у вступі до ЄС, але також обмін досвідом. Але також Україна може багато що запропонувати Україні. Словаччина через свої невеликі розміри шукає можливостей для того, щоб відіграти більшу роль у європейській дипломатії та економіці. Стратегічне партнерство з Україною може бути для Словаччини дуже великим шансом.

На жаль, досі словацько-українські відносини були дуже мало інтенсивними. Українці майже нічого не знають про Словаччину, словаки майже нічого не знають про Україну. Українці надалі плутають Словаччину з Чехією, а серед словаків є багато осіб, які через нерозуміння ситуації в Україні, мають русофільські симпатії. Саме тому і виник цей посібник.

Мета посібника — представити Вам Словаччину, однак не в туристичному контексті, але прояснити, як побудована і як функціонує ця держава та суспільство. Розпочинаємо з короткого географічного огляду — рель'єф країни, регіони, найважливіші міста, ріки. Потім — історичний огляд та сучасні події, нарис словацької політики. Далі розповідаємо Вам трохи про словацьке суспільство: кулінарні звичаї, звички, спортивну активність словаків. Наступний розділ — закордонна політика Словаччини: яке місце Братислава визначила собі на мапі Європи та світу, які були її цілі? Тут описуємо процес формування та укріплення словацької державності, трансформації від комунізму до демократичної країни західного

зразка та, що найважливіше — євроатлантичної інтеграції. Словаччина вступила до ЄС, НАТО, єврозони та зони Шенген та цей досвід дуже важливий для України. Які дальші цілі Словаччини вже як члена цих євроатлантичних, західних структур? Далі розповідаємо Вам про словацьку адміністрацію: загальні положення конституції, органи влади, політичну систему, адміністративний поділ, місцеве самоврядування. Потім проходимо до бізнесу в Словаччині — це зацікавить перш за все мешканців Закарпаття, Львова, але не тільки. Далі — економіка: Словаччина вже провела амбітні реформи та була “економічним тигром”, досягла небиякого успіху і зменшила дистанцію до країн Західної Європи, однак у останніх роках розвивається трохи повільніше. Велике значення має також енергетика та енергетична безпека і трансформація. Словаччина вже незалежна від російського газу та нафти, а в питанні виробництва електроенергії має дуже добру ситуацію: більшість виробляє з атому та води. Наступний розділ — інфраструктура та транспорт. Дороги, автобани, залізниця, регіональні автобуси, аеропорти. Потім проходимо до дуже цікавого розділу про пароплавство. Словаччина та Україна розташовані на Дунаї, тобто найбільшому водному шляху Європи. А це відкриває дуже великі перспективи для словацько-української співпраці, про яку прочитаєте в нашій книжці.

Географія Словаччини

Форма рельєфу

Словаччина у більшості осіб асоціюється з Татрами та іншими горами, які займають переважну частину країни. Тому для багатьох українців це величезний шок побачити інше обличчя Словаччини, тобто широкі рівнини на півдні країни. Саме там, у низинах долин Дунаю та Вагу, а не у високих горах, б'є економічне серце країни. Тут також зосереджено словацьке сільське господарство, яке має найкращі умови для розвитку саме в родючих низинах, а не у високих горах. Таким чином, Словаччина має два абсолютно протилежних обличчя, які взаємопроникають і надають країні колориту. Це величні Карпати і величезна Панонська панва, тобто Паннонська низовина, доповнена Східнославацькою низовиною.

Паннонський басейн

Це одна з найбільших і найцікавіших європейських долин, тісно пов'язана з угорською державністю, але також і з прагненнями окремих націй стати незалежними від угорського панування. Це територія, що відділяє Альпи від Карпат на півночі та Динарських гір на Балканах. Головною віссю басейну є Дунай, а басейн — це його водозбірна площа в цілому. Тут є два великі соляні озера – Балатон в Угорщині і Незидерське озеро в Австрії.

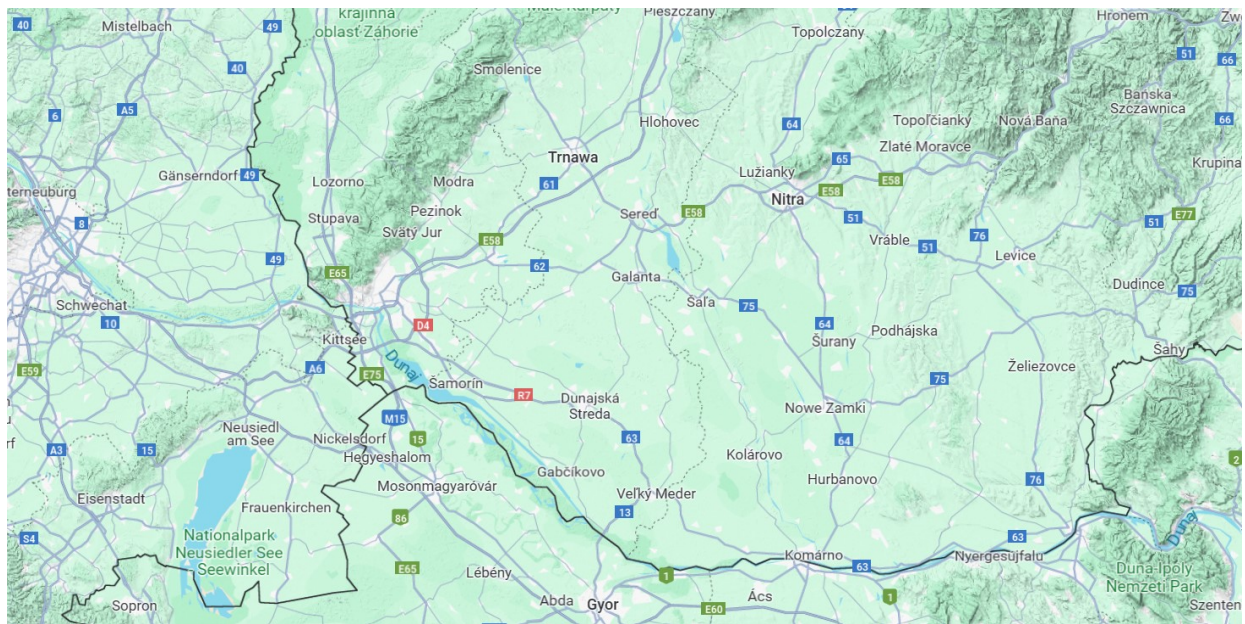
Найважливішими притоками Дунаю, що протікають через Словаччину, є: **Ваг** (найбільша словацька річка, що повністю лежить на території Словаччини), **Морава** (утворює словацько-австрійський кордон) і **Тиса**.

Корисних копалин тут небагато, але найбільшим багатством є родючий ґрунт та ідеальні умови для сільського господарства. Ще недавно вважалося, що Паннонський басейн міг би прогодувати всю Європу. Зі словацького боку особливої уваги заслуговує Житній острів - найбільший річковий острів Європи. Він утворений руслом Дунаю, Малеого Дунаю та нижньою частиною Ваги. Малий Дунай — рукав Дунаю, який відходить від основного русла в південно-східному передмісті Братислави і впадає у Ваг перед містом Комарно. Тут знаходиться найбільший в Європі природний резервуар підземних вод. За недавніми оцінками аналітиків, через зростання кліматичних змін і погіршення доступу до питної води в майбутньому Словаччина з її водними ресурсами стане ключовим гравцем на міжнародній арені, а

водні ресурси Житнього острова матимуть більшу цінність, ніж нинішня нафта та родовища газу, які є вирішальними для важливості геополітичного положення Росії, Норвегії чи арабських держав. Однак дослідження останніх років показують, що ці оцінки були помилковими, оскільки Словаччина все таки сама має проблеми з дефіцитом питної води.

Словацька низовина – це також місце з надзвичайно теплим кліматом – зовсім іншим, ніж в Україні чи Польщі. У самій Братиславі набагато тепліше, ніж у Львові чи Кракові, а південна низовина за температурою в цілому нагадує реалії, відомі з угорського озера Балатон або міста Егер. Недарма відпочинок біля води тут дуже популярний. Природних озер тут майже немає, але є штучні: затоки Дунаю між Братиславою і Габчиковом (з чистою і теплою водою - рекомендую) і численні кар'єри - наприклад, Золоті Пієски в Братиславі або ставки в Сенці.

Завдяки теплому клімату на півдні створені чудові умови для виноградарства та виноробства, якими славиться Словаччина за кордоном. Найкращі виноградники розташовані на сонячних схилах на стику Паннонської рівнини та Карпатських пагорбів. Відомими виноробними містами є Нітра, Пезінок, Модра, Трнава, а також Братислава – виноградники на схилах Малих Карпат сягають самого центру, біля залізничного вокзалу.

Східнославацька низовина

Це друга за величиною низовина в Словаччині. Вона простягається в околицях Кошиць і Міхаловіць, доходить до кордону з Україною та Угорщиною. Вона має схожий характер з Паннонським басейном – тут також є родючі ґрунти, придатні для розвитку сільського господарства та виробництва, тут також переважає угорське населення. Краєвиди також характерні. Саме Карпатські гори, що вимальовуються вдалині, є невід’ємною частиною ландшафту великої рівнини. Подібна природа і ландшафти є і в сусідньому українському Закарпатті, яке має багато спільного зі східною Словаччиною. Цікаво, що тут існує транскордонний Токайський виноробний регіон, і знамените токайське вино виробляють по обидві сторони кордону. Це словацьке вино не є підробкою угорського — Словаччина також має права на бренд Токай.

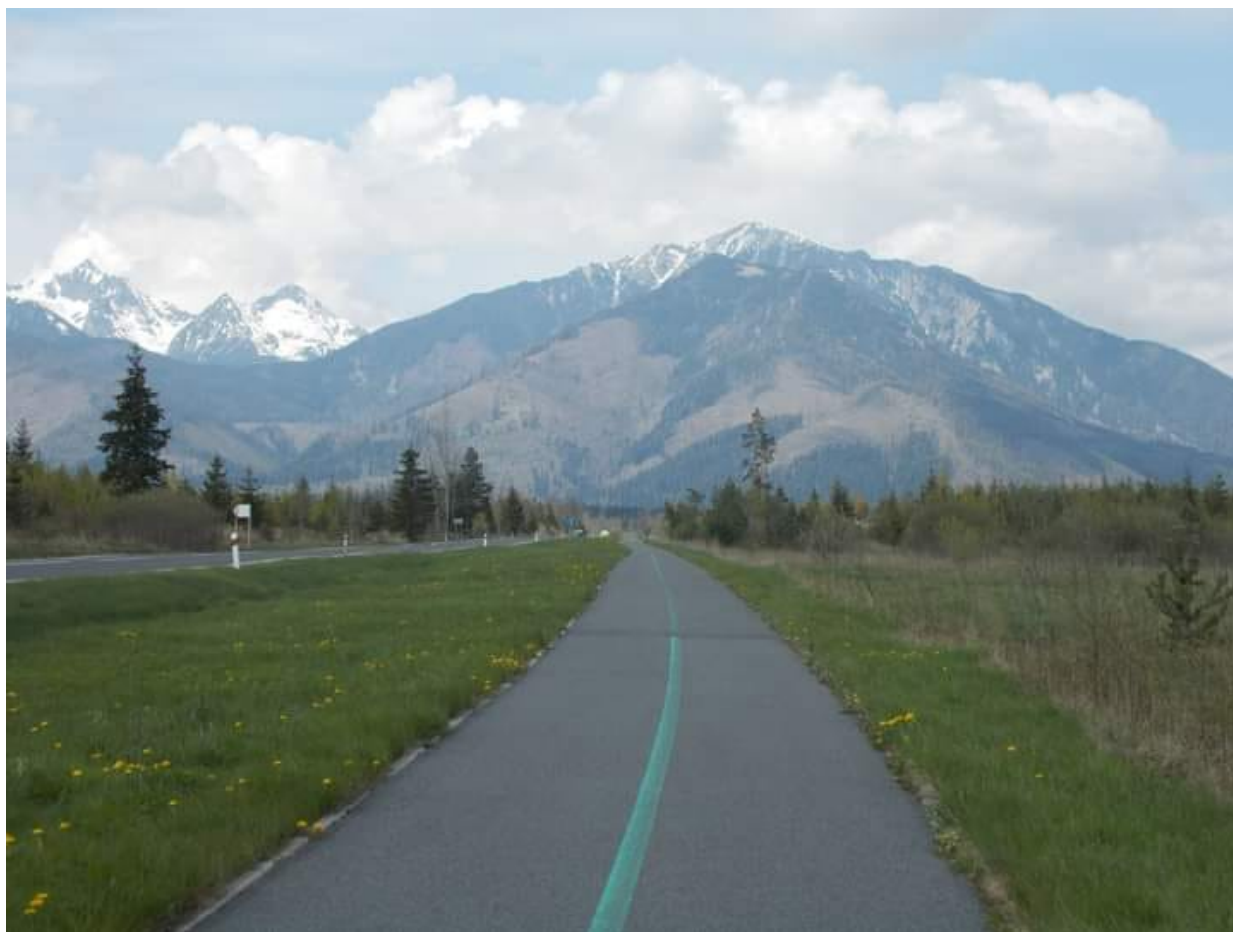
Карпати

Проте Словаччина не була б собою без Карпат. Саме тут знаходиться найвищий гірський масив у Карпатах – **Високі Татри** та найвища вершина Карпат – **Герлах**. Крім того, Словаччина – надзвичайно гірська країна. Гори і передгір'я складають три п'ятих території. У цьому плані Словаччина дуже схожа на Австрію та Швейцарію, тут подібні гірські краєвиди, лише не в Альпах, але у Карпатах. Водночас Словаччина – це повна протилежність Польщі, Німеччині чи Україні, де гори є важливим, але все ще лише доповненням до переважно рівнинного характеру країни.

Найвищим гірським хребтом є, звичайно, Татри. Про це все сказано і написано в інших книжках і статтях, тому обмежуся лише основними фактами. У Словаччині знаходиться аж три чверті території Татр, решта — у Польщі. Також у Словаччині є найвищі вершини як Високих Татр (Герлах, який також є найвищою вершиною Карпат), так і

Західних Татр (Бистра). Третій, найменший хребет Татри, тобто Белянські Татри, також повністю знаходиться на території Словаччини.

В околицях Татр є кілька вражаючих гірських хребтів, які подібні до Татр за своїм високогірним характером і водночас перевершують їх у багатьох аспектах - наприклад, просторість території, дика природа, менша комерційність і водночас більший шанс зустріти т. зв «справжніх туристів». Це Низькі Татри, Хочанські гори, Бабина Гора та Мала і Велика Фатра. Високогірний характер, вершини, що перевищують 1500 метрів, перевищення понад 1000 метрів під час гірської мандрівки, атмосфера яку знаємо з Українських Карпат. Величезні луки, краєвид гір, що сягають до самого горизонту – і пов'язане з цим дивовижне відчуття свободи, відстороненості від проблем повсякденності. Ми не відчуємо цього в Татрах, які, хоч і значно вищі, але, на жаль, багатолюдні, комерціалізовані та цивілізовані. В інших горах Словаччини є те, чого не дають Татри.

Східні гірські масиви Словацьких Карпат не дарма вважаються одними з найдикіших гір Європи. У цьому плані вони можуть конкурувати з українськими та румунськими Карпатами, порівняно з ними польські Бещади є вершиною цивілізації. Їх називають Вовчими горами, вони є чарівним місцем. З рюкзаком і наметом варто їхати в район сіл Стакчін, Сніна і Убла. Якщо ви шукаєте символ «кінця світу», то це ті райони. З точки зору Братислави – інша галактика.

Малі Карпати – також захоплюючий край. Це довгий (100 км), але відносно низький гірський масив, що тягнеться від Нового Міста на Вазі до австрійського Гайнбурга недалеко від Братислави. Для рівнинних регіонів Південної Словаччини, включно з Братиславою, Малі Карпати не дають забути що Словаччина, однак, гірська країна. Водночас Малі Карпати важко віднести до типово гірських категорій. Це просто щось більше ніж пагорби, відомі, наприклад, із українського Поділля або зі Львова. Тутешні вершини, тобто Велика Гомола, Девінська Кобила, Гексенберг, Браунсберг, Кенігсварте, це щось неоднозначне – трохи більше ніж пагорби, трохи замало для справжніх гір. Проте – вони важливі, цікаві та надихаючі. Такий собі гірський клин, що глибоко вривається в низину Словаччини і навіть Австрії. Мало хто знає, але невеликі Гайнбурзькі гори на австрійському боці Дунаю – це також Карпати. З іншого боку, Гексенберг і замкова гора в Гайнбурзі - це одне з небагатьох місць в Карпатах, звідки за гарної погоди видно Альпи, і водночас одне з небагатьох місць у світі з за якими можна одночасно спостерігати дві столиці (Братиславу та Відень).

Словацькі регіони

Словаччина поділена на вісім самоврядних країв, які прямо еквівалентні українським областям, польським воєводствам, німецьким та австрійським федеральним землям. Детальніше про адміністративний поділ та адміністрацію ми поговоримо в окремому розділі. Адміністративний поділ Словаччини є штучним, ігнорує традиції регіони та соціальні відносини між ними. Роками лунали

пропозиції змінити цей адміністративний поділ, але навряд чи це станеться, оскільки немає згоди щодо того, як новий поділ мав би саме виглядати.

Незалежно від адміністративного поділу, Словаччина поділена на неофіційні, але загально визнані традиційні етнографічні регіони. Незважаючи на це, існує також поділ на регіони туристичного потоку, і навіть на виноробні регіони.

Регіони Словаччини можна побачити на карті нижче. Нижче подаємо короткий опис деяких із них, особливо важливих у українсько-словацьких стосунках, а також найбільш цікавих.

передмісті Братислави і закінчується там, де Дунай перестає бути прикордонною річкою і починає повністю протікати по території Угорщини.

Загор'я

Загор'я, тобто Zahorie, є одним із найцікавіших регіонів Словаччини в багатьох відношеннях. Трохи нагадує українське Закарпаття в тому сенсі, що також є невеликим регіоном розташованим по протилежному боці Карпат, ніж ціла решта країни. Воно розташоване за хребтом Малих Карпат, на їх західній стороні. Це дуже маленький регіон, ізольований горами від решти країни, з міцними зв'язками з сусідами. Загор'я межує з Австрією (через річку Морава) та Чехією, обидві з яких сильно вплинули на характер цього цікавого регіону. Можна сказати, що Загор'я більше нагадує сусідню чеську Моравію, ніж решту Словаччини, навіть сусідньої. Вплив Австрії, Богемії та Моравії також дуже відчувається в місцевому загорацькому діалекті, над яким жартують інші словаки. Загорацький діалект має багато запозичень з чеської та німецької мов, а також специфічний спів, що нагадує чеську вимову. У культурі Загораці часто фігурують у анекдотах.

Цікаво, що до складу Загор'я входять також кілька західних районів Братислави: в т.ч Девін, Загорська Бистриця, Девінська Нова Вес. Тим часом східні райони словацької столиці, такі як Вракуня, Подунайське Біскупице, Яровце, Русовце та Чуново, мають зовсім інший характер і є частиною Дунайського регіону.

Загор'я - край не тільки культурно багатий, але й дуже мальовничий. У заповідній зоні річки Морава можна піти в похід (Малі Карпати), покататися на велосипеді, роликівих ковзанах, поспостерігати за дикою природою. Регіон має міцні виноробні традиції. Ландшафти тут схожі на ті, що відомі в Моравії - пагорби, виноградники та мальовничі села та міста, з ідилічним спокійним кліматом. Найважливішими містами є Малацьки та Скалиця - невеликі районні містечка.

Dolné Považie, Stredné Považie, Horné Považie

Регіон Вагу (Považie) поділяються на три окремі регіони зі своєю специфікою. Нижнє Поваже є частиною Паннонського басейну, населеного значною мірою угорською меншиною, і включає родючі рівнини. Найважливіші міста - Трвана і Галанта. Центральне Поваже — регіон, центром якого є Тренчин, а також Нове Місто над Вагом. З іншого боку, «столицею» Верхнього Поважжя є Жиліна, тут також є Поважська Бистриця.

Нижня Нітра

Нітра – одне з восьми обласних центрів, до речі дуже цікаве і варте відвідування. Незважаючи на це, Нітра також дала назву двом регіонам Словаччини: Верхній і Нижній Нітрі.

Нижня Нітра розташована в Паннонській западині, включає родючі, рівнинні території і подекуди лише гірські райони. Це регіон, населений переважно угорською меншиною. Найбільші міста: Нітра, Тополчани (з відомою пивоварнею Topvar), Нові Замки та Злате Моравце.

Верхня Нітра

Horná Nitra – регіон, який не має нічого спільного з містом Нітра. Він охоплює вугільний басейн країни, це словацький еквівалент Донбасу та Сілезії – тут є буровугільні шахти, які борються з багатьма проблемами і зараз перебувають на стадії реструктуризації, точніше кажучи — ліквідації. Органи місцевого самоврядування є ідеальним партнером для налагодження співпраці для шахтарських міст і гмін. Це можливість обмінятися досвідом та коштами європейських програм реструктуризації гірничодобувної та постіндустріальної зон.

Найважливішими містами Верхньої Нітри є Превідза та Партизанске. Назва Партизанське відноситься до партизанських дій Другої світової війни, Словацького національного повстання. У Центральній Словаччині партизансько-повстанська діяльність була особливо інтенсивною.

Верхня Нітра — це зовсім інше обличчя Словаччини, ніж ті, з якими нам ця країна асоціюється. Відрізняється не лише від гірських регіонів навколо Татр, а й від Братислави чи Кошиць.

Кисуце

Кисуце (Kysuce) — регіон, розташований на північному заході Словаччини, що межує з Польщею (Сілезьке воєводство) та Чехією. За рельєфом, ландшафтом, культурою та архітектурою він дуже схожий на польські Живецький та Підбескидський регіони. Незважаючи на приналежність до тієї ж області (Жилінського краю), Кисуце практично в усіх відношеннях кардинально відрізняються від сусідньої Орави та Ліптова. Роками це показувала вся можлива статистика та результати виборів чи соціологічних досліджень. Кисуце також відрізняються від Орави та Ліптова тим, що це один із небагатьох словацьких регіонів із розкиданою сільською забудовою, як і в Малопольщі. Села тут складаються з багатьох хуторів, а також окремих будинків, розташованих «посеред нічого» десь на схилі гори – зовсім як у польських Бескидах. Тим часом в Ораві, Ліптові, Спіші та більшості регіонів Словаччини є щільна забудова. Кисуце також є одним із небагатьох словацьких регіонів, які взимку майже задихаються від смогу. Подібні, хоча й у меншому масштабі, проблеми виникають в Ораві, але вже, наприклад, регіон Братислави чи Попрада та Високі Татри характеризуються відносно чистим повітрям, якому може позаздрити сусідня Польща.

Назва регіону походить від річки Кисуца. Річка протікає через два найважливіші міста Кисуць: Чадца і Кисуцке Нове Место і впадає у Ваг біля Жиліни. Перевагою Кисуць є зручне розташування на транс'європейських транспортних коридорах, що з'єднують Жиліну з Остравою, Прагою та Катовіцями. У ширшому контексті це транспортні коридори, що з'єднують, серед іншого Балтійські порти з Адріатикою, Румунію та Україну з Прагою та Німеччиною і т. д. Тут пролягає головна залізнична лінія Жиліна - Кисуцке Нове Место - Чадца - чеський Тешин - Острава - Прага і далі до Німеччини. Залізничне сполучення дуже хороше і часте, ціни на квитки до Чехії практично такі ж, як і на внутрішніх маршрутах, потяги ходять зі

швидкістю 120-160 км/год. Також будується автомагістраль, що сполучає Жиліну з Чехією та Польщею.

Тим не менш, Кисуце традиційно є одним із найбідніших регіонів Словаччини. Складний, гористий рельєф є чинником, що обмежує розвиток. У Бескидах є хороші умови для розвитку туризму, але гори тут нижчі і тому менш привабливі, ніж Татри, Хочанські гори чи Фатра. У 18 столітті пануюча тут бідність змусила багатьох жителів шукати нові способи заробітку. Так розвивалося *drotárstvo*, тобто плетіння з дроту, типова професія для словаків того часу. Ремеслярі займалися зміцненням глиняних виробів оболонками з дроту і їхня професія була типово бродячою. Вони їздили від села до села, а також у віддалені регіони Австро-Угорщини, включаючи Чехію, де зустріли людей, які розмовляли напрочуд схожими мовами. Дротари відігравали важливу роль у культурі, вони були своєрідними кур'єрами, які доносили новини з інших регіонів Словаччини та Чехії у віддалені села по всій країні, тим самим сприяючи встановленню чесько-словацьких контактів. Вони також були одними з піонерів словацької еміграції до США, яка мала подібний характер до подальшої еміграції польських горян.

Іншим способом подолати бідність Кисуцях було поїхати працювати на сусідні шахти та промислові підприємства в регіоні чеських міст Острава, Карвіна, Богумін або Тшинець у Чеській Сілезії. Це явище поширене й донині, меншою мірою воно стосується й сусідньої Орави.

Перевагою Кисуць є їх близькість до Жиліни, четвертого за величиною міста Словаччини, яке пропонує досить хороші можливості роботи (в тому числі на сучасному автозаводі KIA). Мешканці Кисуць частіше ніж мешканці інших регіонів щодня їздять на роботу у велике місто, долаючи при цьому багато кілометрів.

Кисуце також є центром різноманітних видів діяльності у сфері віртуального створення в Словаччині підприємницької діяльності для іноземців. Зокрема, таким посередництвом відоме місто Чадца, де зареєстровано багато компаній, заснованих польськими підприємцями за принципом віртуальної адреси. Свого часу поляки масово реєстрували тут свої невеликі фірми, оскільки тут були нижчі податки

та простіша бухгалтерія. Тепер подібні послуги можна пропонувати українцям.

Орава

Орава є одним з найцікавіших і характерних регіонів Словаччини. Це єдиний регіон, може разом із Кисуцями, який можна назвати «північною Словаччиною». Дійсно, Верхня Орава є найпівнічнішою частиною країни. Тут знаходиться найпівнічніша точка Словаччини - це Бескидок в районі Бабиної гори.

Орава є одним з найцікавіших регіонів з точки зору туризму, не тільки гірського. Тут знаходяться найцікавіші частини Західних Татрів - Рогацький хребет, Особита, Сивий верх, Рогацька долина, Оравіце. Тут є чарівні Хочанські гори та Мала Фатра, словацька частина Бабиної гори, а все це доповнюється меншими гірськими хребтами: Оравськими Бескидами та Скорушинським верхом. Пам'ятками Орави є Оравські замки, музей під відкритим небом у Зубереці, Брестовська печера в Західних Татрах і Оравська лісова залізниця. Існують чудові умови для велосипедного, лижного (включаючи бігові лижі) і роликового туризму - транскордонний маршрут Новий Тарг - Трстена, маршрути в Оравіцях, маршрути в Рогацькій долині. Терми в Оравіцях надзвичайно популярні серед поляків. Моряки, любителі віндсерфінгу чи просто любителі відпочинку біля води неодмінно оцінять величезне Оравське озеро, повне невикористаних можливостей у сфері транскордонного співробітництва. На річці Орава організуються сплави, подібні до тих, що відомі в на польсько-словацькій річці Дунаєць. Досить приємним місцем для подорожі є також історичний центр Дольного (Нижнього) Кубіна, деякі села та Францішкова Гута.

Орава є слабо індустріалізованим регіоном, який живе в основному за рахунок сільського господарства, лісівництва та туризму. Багато людей їздять на роботу в інші місця, а також за кордон – на промислові підприємства в районі чеської Острави, а віднедавна також у Польщу. З

кожним роком все більше оравців починають працювати чи навчатися в Кракові, користуються аеропортом Краків-Баліце, приїжджають до Кракова на екскурсії, покупки, в театр. Перешкодою для розвитку цих контактів є відсутність прямого автобусного сполучення між Трстеною та Краковом. Це найважливіший виклик для малопольсько-словацької співпраці, будемо сподіватися, що він буде реалізований позитивно.

Словацька Орава поділяється на три менші субрегіони: Дольна Орава (зі «столицею» в Дольному Кубіні), Верхня Орава (Твардошин) і Біла Орава (Наместово). Найбільшим містом Орави і його природною «столицею» є Дольний Кубін (Нижній Кубін).

Орава – це регіон з дуже сильним почуттям окремоті та сильною прив'язаністю до місцевих гірських, католицьких традицій. Вони схожі на традиції польських горян (як Орави, так і Підгаля), але немає поганих якостей, які іноді приписують польським верховинцям з Закопаного, таких як заздрість, лютість, жадібність, всесильна комерційність.

Це тому, що оравці – люди, які дуже реально і конкретно відносяться до життя та його викликів. Тут дуже сильні консервативні погляди, люди сильно віруючі, але це однозначно позитивна, а не лицемірна форма католицизму і прихильності до традицій. Тут немає такого подвійного обличчя, типу - в неділю в церкву на виставу, а потім побив дружину, як це буває в горах з польського боку кордону. З цього приводу часто спадає на думку порівняння, що Орава – це щось на кшталт «словацької Баварії». Оравчани люблять розважатися та випивати, але, на відміну від мешканців багатьох інших гірських регіонів, вони знають межі, тут немає такої проблеми пияцтва чи соціальних патологій, як у багатьох периферійних гірських селах на сході та в центрі Словаччини. Тут люди більш тверезо ставляться до реальності: розраховують на власні сили, не скаржаться, що важко і сімейне село не дає перспектив, а просто йдуть на роботу і добиваються успіху тяжкою працею. Тож, здавалося б, не дуже привабливі та вимерлі села, такі як Суха Гора чи Гладівка,

насправді живуть набагато краще, ніж це виглядає з вікон автомобіля. Подібні села в інших частинах Словаччини були б повні безробітних, які тусуються з пивом перед магазином, а на Ораві все інакше - люди беруться за роботу, всі якось ладнають свої справи, якщо немає роботи на місці, вони йдуть за нею до Братислави, Острави, Австрії чи Польщі, деякі засновують невеликі підприємства (магазин, пансіонат, паб). Знову ж таки, при здійсненні такої діяльності превалює підхід до вимірювання сил і намірів. У Закопаному, Косцьцеліську та Буковині в цьому плані більше фантазії, підприємці охочіше ризикують і беруть кредити. На Ораві домінуючий підхід: маю те, що маю, більше консерватизму, обережності.

Орава також може пишатися своїми представниками місцевої влади – сільськими головами та мерами. Дивно, що периферійні села з кількома сотнями чи 1200 мешканців у багатьох випадках мають старосту (сільського голову), який є людиною з докторським ступенем,

знає закон, досконало знає іноземні мови, а водночас це нормальна людина, яка подобається спільноті і причетна до звичайних людських справ. Оравські сільські голови та мери однаково добре й природно почуваються як у краківському театрі, на зустрічі з політичною елітою Братислави, на засіданні експертної групи, присвяченій складним темам, так і за кермом трактора чи на сільській вечірці, де вони просто тусуються як звичайні люди з сусідства.

Оравські місцеві урядовці, чиновники та місцеві громади є дуже хорошим партнером для потенційної співпраці з українськими органами місцевого самоврядування. У цьому плані ця співпраця може бути набагато краща, ніж у багатьох інших словацьких регіонах. Партнери з Орави конкретні, чесні та словесні. Часто буває, що вони не можуть багато обіцяти – але якщо ми про щось домовимось на зустрічі, вони це зроблять. Це важливо, тому що наприклад бідою польсько-словацької співпраці є багато гарних слів і конкретних домовленостей під час зустрічі чи навчального візиту, а потім невиконання взятих зобов'язань. Тут зазвичай інакше, а співпрацю з Оравськими селами та містами рекомендую всім органам українського місцевого самоврядування.

Турець (Turiec)

Головним містом регіону Турець є Мартін, який мало не став столицею Словаччини замість Братислави. Сусіднє місто Врутки з важливою залізничною станцією на головній залізниці Братислава-Кошице і воно майже «приклеєно» до Мартіна. Ще одне важливе місто - Турчанське Теплице.

Після 1989 року регіон зазнав значних соціально-економічних проблем, здебільшого пов'язаних із переведенням словацької промисловості з військової діяльності на цивільну та занепадом економічних зв'язків з Радянським Союзом. Однак зараз це один із найбільш економічно розвинених регіонів Словаччини, багато в чому завдяки іноземним інвестиціям і сучасним заводам. Регіон має зручне розташування - на магістральній залізничній лінії, з виходом на автобан Братислава -

Кошице, з величезною долиною, в якій можна легко розвивати сучасну промисловість і логістику, і в той же час серед високих і привабливих гір (наприклад, Мала і Велика Фатра). Звідси недалеко до Жиліни, але також година їзди до Попраду та Татр. Розташування Мартина, Врутків та околиць можна порівняти з розташуванням Варшави, від якої скрізь відносно близько. З нашої столиці до Мазур, узбережжя, до Кракова можна дістатися за кілька годин, трохи довше, але до Татр дістатися не надто трагічно. Так само і у жителів Турця. Татри та інші високі гори поруч - рукою подати. Жиліна - так само можна щодня їздити на роботу чи навчання. Братислава, Кошице, Відень, Краків, чеська Острава? Можливо, не дуже близько, але це не якась жахливо далека подорож.

В регіоні є чудові умови для розвитку гірського та гірськолижного туризму. Це Мала і Велика Фатра, цікаві долини, численні гірськолижні траси. Водночас це гарне місце для іноземних інвестицій і добрий економічний партнер для українського бізнесу.

Ліптов — Liptov

Це регіон, який лежить точно по інший бік Татр, дивлячись на них із Закопаного і Кракова у Польщі. Якщо дивитися на Татри з Закопаного, то ліворуч – Спіш, праворуч – Орава, а саме «за Татрами» лежить Ліптов. Цей регіон - це не тільки долина, а й гори. Коли ми вирішуємо спуститися з Каспрового верху надзвичайно мальовничою стежкою на словацький бік, уже ступаючи за словацький кордон, ми вже в Ліптові. Дуже довга і мальовнича Ліптовська тиха долина підходить до вершини Каспрівий. Ліптов також тісно пов'язаний з польською культурою, зокрема з творчістю молодопольських поетів. Яскравим прикладом є поема Яна Каспровича «Кущ дикої троянди в темній Смречині», в якій описується природа Татрів. Цікаво - природа словацьких Татрів, їх ліптовський фрагмент.

Ліптовська частина Татрів є однією з найдикіших, найменш відвідуваних, мало доступних громадським транспортом. Якщо вийти або сісти на канатній дорозі на Каспрівий і спуститися на бік Ліптова, то після села Подбаньське повернутися звідти вже немає можливості –

автобус не ходить або їздить дуже рідко. Інші села Ліптова, де починаються туристичні стежки в Татрах, так само відчужені: Прібіліна, Яловець, Жяр. Важко повірити, що це міста в Татрах, які нам асоціюються з економічно розвинутими, відомими на всю Європу туристичними курортами у Високих Татрах, такими як Старий Смоковець або Татранська Ломниця. Багато в чому це пов'язано з низькою густотою маршрутів у Ліптовських Татрах, можливості для подорожей тут дуже обмежені, проте, здається, ніби світ забув про цю частину Татрів. Ця частина Татрів найменш відома серед словаків та поляків, водночас, українцям може нагадувати рідні українські Карпати — особливо область Говерли.

З іншого боку, Ліптов набагато більше звернений до сусіднього гірського масиву, Низьких Татр. Найбільшим туристичним центром є Демянівська Долина з курортом Ясна, горою Хопок і місцевими печерами. Вони, подібно як Високі Татри, відомі на всю Європу. На жаль, з розвитком туризму на цих територіях пов'язано багато суперечок. Це і масова вирубка гірських лісів, і бетонування цінних природних областей на заповідних територіях. Ліптов охоплює територію двох районів (окресів) Жилінського краю: Ліптовський Мікулаш і Ружомберок, а також західні частини Попрадського окресу Пряшівського краю (серед іншого, Подбанське). На південь від Ліптова знаходиться регіон Горегрони. Найбільшими містами регіону є Ліптовський Мікулаш (31 тис. мешканців) і Ружомберок (подібно). Цікаво, що до складу Ліптова також входить невелика частина міста Високі Татри. Мова йде про невелике поселення Подбанське в гирлі Ліптовської Тихої Долини, далеко від решти міста. Ліптов – це величезна долина, обмежена з трьох боків високими гірськими ланцюгами: Західними Татрами, горами Хоч і Низькими Татрами. Складається з двох субрегіонів. Верхній Ліптов здебільшого збігається з окресом (районом) Ліптовський Мікулаш і частинами Пряшівського краю, а Нижній Ліптов з районом Ружомберок. Особливістю, яка відрізняє Ліптов від сусіднього Спіша, є інший річковий басейн і водозбірна площа. Ліптов лежить у басейні річки Ваг та Чорного моря, в який Ваг впадає через Дунай. Спіш, з іншого боку, в основному є водозбірним басейном Балтійського моря та зокрема належить до басейну річки Попрад, яка тече через Дунаєць у Віслу і біля Гданська впадає у Балтику.

Ліптов, як і Турець, має зручне розташування на головній автотрасі та залізниці країни. Однак іноземні інвестори менш охоче інвестують тут у нові заводи. У регіоні дуже хороші умови для розвитку туризму. Крім гір, міст і печер, варто звернути увагу на аквапарки Ліптова і мальовниче штучне озеро — Ліптовська Мара.

Спіш — Spiš

Один з найцікавіших і найвідоміших регіонів Словаччини, розташований біля підніжжя Високих і Белянських Татрів. Найбільше місто в Спіші — Попрад (Poprad), через яке тече однойменна річка Попрад, притока Дунайця а через нього — Вісли. Спіш є дуже привабливим для туристів не лише через близькість високих гір, але й вражаючими середньовічними містами та замками. Регіон надзвичайно мальовничий і завдяки урбаністичному порядку – жодної хаотичної забудови, жодної погано розміщеної реклами. Тут можна відчути себе як в альпійських краях - в Тиролі, Баварії чи Швейцарії. Багато місць і містечок такі ж гарні, як і в Альпах, особливо татранський курорт Старий Смоковець чи Татранська Ломніца, або велосипедний і ролерний маршрут Спіська Бела – Татранська Котлина. Що стосується якості інфраструктури для велосипедів і роликів, органи місцевого самоврядування сусідньої Польщі могли б багато чому навчитися у місцевих міст.